

Obsah

ZA ZÁVOJEM STARÝCH ZŘÍCENIN / 9

I. STŘEDNÍ ČECHY / 11

- Okoř / 13
- Krakovec / 17
- Valdek / 19
- Žebrák / 23
- Michalovice / 25

II. JIŽNÍ ČECHY / 29

- Borotín / 31
- Kozí hrádek / 35
- Dívčí Kámen / 39
- Pořešín / 43
- Choustník / 47
- Helfenburk / 51
- Rabí / 55

III. ZÁPADNÍ ČECHY / 59

- Vlčtejn / 61
- Libštejn / 63
- Krašov / 67
- Gutštejn / 69
- Klenová / 71

IV. KRUŠNÉ HORY / 75

- Perštejn / 77
- Rýzmburk / 81
- Krupka / 85
- Kostomlaty / 87
- Hartenberk / 91
- Hasištejn / 95

V. MÁCHŮV KRAJ a ČESKÝ RÁJ / 99

Bezděz / 101
Myší hrádek / 105
Jestřebí / 107
Svojkov / 109
Kumburk / 113
Zvířetice / 117
Trosky / 121
Valečov / 125
Rotštejn / 127

VI. SEVERNÍ ČECHY / 131

Ralsko / 133
Kamýk / 135
Oltářík / 137
Hazmburk / 139
Pravda / 143
Vrabinec / 147
Tolštejn / 149

VII. VÝCHODNÍ ČECHY A MORAVA / 153

Potštejn / 155
Lichnice / 159
Rokštejn / 163
Boskovice / 165
Fulštejn / 169
Sirotčí hrad / 173
Cornštejn / 175
Cimburk / 179
Lukov / 183
Brníčko / 187
Nový hrad / 191

PRAMENY, ODKAZY A POUŽITÁ LITERATURA / 195

Za závojem starých zřícenin

Zříceniny, ruiny, zhrouceniny, torza, zbytky původně celistvých lidských staveb, které postupem času zchátraly, protože o ně lidé přestali mít zájem, anebo poničené v důsledku přírodních katastrof či válečných událostí, ty všechny patří k ceným výpovědním důkazům o naší minulosti. I když jde většinou o torza, která už dávno nejsou udržovaná, vystavená povětrnostním vlivům postupně chátrají a jsou tedy odsouzená k postupnému zániku, přesto se stále a znovu stávají oblíbeným cílem výletníků, inspirací umělců i předmětem vědeckého zkoumání odborníků. I když slovo „zřícenina“ může označovat jakoukoli zchátralou stavbu, nejčastěji tímto termínem bývají označovaná torza byvších opevněných šlechtických sídel, jako byly hrady, hrádky, tvrze anebo později zámky. Každá z těchto zřícenin má svoji nezapomenutelnou, osobitou minulost a v propojení s historií kraje nabývá významných výpovědních hodnot. Současně dotváří ráz krajiny a většinou se stává nepřehlédnutelnou dominantou charakteristického panoramatu, jako například v případě Českého ráje, který je ztotožňovaný s obrysem zřícenin hradu Trosky, anebo Máchova kraje, jehož neodlučitelnou součástí jsou zříceniny hradu Bezděz.

„... Ještě jednou prošel jsem zříceniny slavné, ještě jednou pohlédl jsem v zbořenou kapli, a pak jsem kráčet k nejvnitřnější bráně po hladkém velkém kamení asi přes sto kroků dlouhou cestou. Nade mnou se koupala velká kulatá věž v čistém paprslku nového měsíce; okna zříceného kláštera v polosvětle míhala se pod ní; a vždy se mi zdálo, jako by vyhlídaly šedé hlavy zemřelých mnichů ze zřícené kobky své v tichou noc. Doleji stálo někdejší vězení krále Václava, rozeznávající se od kláštera starou černou stavbou, a nejbližší brány menší věž,“ píše Karel Hynek Mácha v textu *Večer na Bezdězu*.

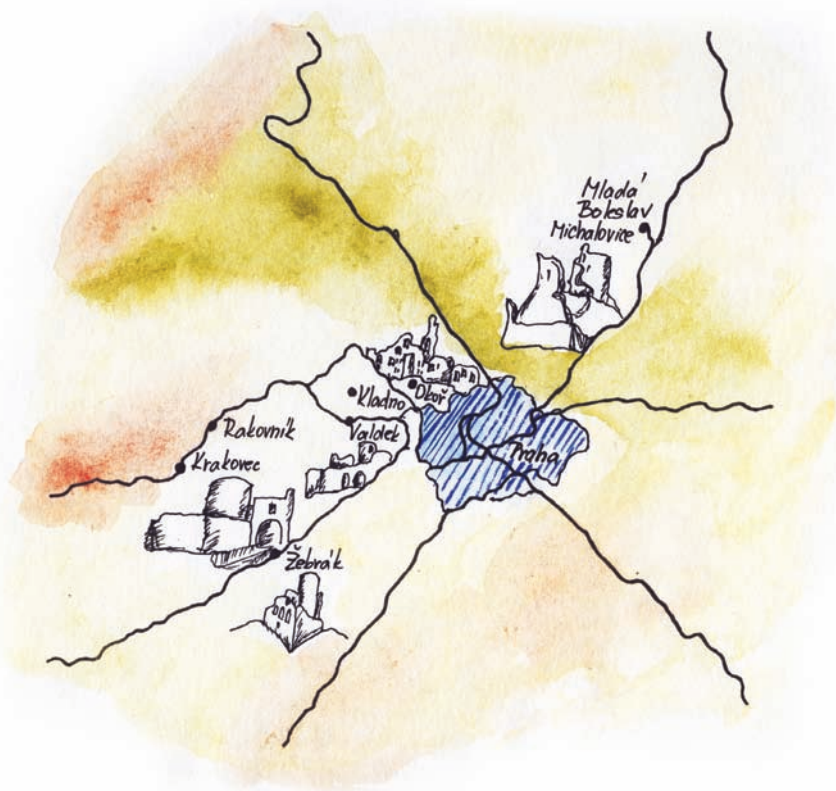
Každý kraj má bezpočet zřícenin, ať už známých a hojně navštěvovaných, anebo pozapomenutých, ale nikoli bezvýznamných a bez osobité zajímavosti. A každá tato zřícenina má nejen svoji historii, svůj osud, svůj příběh, ale také svoje tajemství, které z ní činí neopakovatelný fenomén. A nejde jen o bílé paní, které za svitu měsíce bloumají po hradních ruinách, anebo ukryté poklady hluboko v podzemí. Může to být skutečný příběh, který se kdysi odehrál za silnými zdmi hradu a předurčil jeho zkázu, anebo výjimečný host,

Tajemství zřícenin v Čechách a na Moravě

který před dávnými lety hrad navštívil a jednou provždy určil jeho charakter anebo přímo osud. Hledání těchto tajemství a putování po jejich stopách může být dobrodružství, které lze podniknout bez jakéhokoli rizika, ale se zaručeným výsledkem, protože i když jde často jenom o pouhé zdi nebo kameny, lze se jich dotknout. Je možné je spatřit. Je lákavé o nich vyprávět příběhy a potom snít.

I. STŘEDNÍ ČECHY

OKOŘ

GPS 50° 9' 50.76" N, 14° 15' 19.29" E

„Na Okoř je cesta, jako žádná ze sta, vroubená je stromama. Když jdu po ní v létě, samotný na světě, sotva pletu nohama...“ jsou slova známé písničky, která musí zaznít u každého řádného táboráku. Těžko říct, co měl na mysli autor textu, protože přístupová cesta k hradu není ani příliš strmá, ani nadměrně spleťtá. Přesto je hrad Okoř impozantní zříceninou, která vyrazí dech každému, kdo jí poprvé spatří na vlastní oči.

Hrad leží uprostřed historicky cenné oblasti. Na prvním místě jmenujme nedaleké Únětice, které daly jméno slavné kultuře, jež vládla střední Evropě před třemi a půl tisíci lety. Poblíž jsou také Lidice, o jejichž smutné historii se dočteme v každé učebnici v souvislosti s druhou světovou válkou. Ani Levý Hradec a jeho minulost spojená s rodem Přemyslovců nejsou bezvýznamné. Navíc má Okoř ideální polohu blízko hlavního města, a tak je pochopitelné, že jde o objekt, kam každoročně míří stovky návštěvníků.

Hrad byl založený na skalnatém ostrohu v polovině 14. století při raně gotické kapli, která stála v místě dnešní věže. Za jeho vznikem údajně stojí bohatý pražský měšťan František Rokycanský. V druhé polovině 15. století byl hrad rozšířený a poslední hradní pán opustil hradní prostory na konci 18. století.

Hrad stojí na nepravidelném půdorysu a je rozdělený na dvě nádvoří s dvěma paláci, připojenými k hradební zdi. Impozantní je především masivní hranolovitá věž na západní straně, která dotváří monumentální vzhled objektu. Kdysi měl hrad čtyři brány, opevnění s baštami, refektář a věžici se studnou. Renesanční úpravy dodaly například psaníčková sgrafita, sdružená okna, dřevěné pavlače nebo vnitřní valené klenby. V období baroka došlo k úpravám zejména v prostoru západního paláce a kaple. I když se toho příliš nedochovalo, přesto lze dodnes obdivovat monumentalitu objektu i atmosféru minulých dob, která z hradních zdí vyvěrá i v současnosti. A tak snadno uvěříme pověsti, která se k tomuto hradu váže a pojednává o krásné Juliáně.

V dávných dobách hrad obýval rytíř, který byl po celém kraji vyhlášený nesmlouvavostí a krutostí. Měl jedinou dceru a její výchovu držel pevně ve svých rukou, protože matka zemřela krátce po porodu a zanechala tak osud dcery napospas tohoto rytíře.

Tajemství zřícenin v Čechách a na Moravě

Juliána uměla jezdit na koni, střílet a lovit, ale ve věcech ženských se příliš nevyznala. Když nastal čas, aby se vdala a přivedla na svět potomka, který jednou převezme hrad i všechna panství, která k hradu náležela, rytíř – dbalý otcovských povinností – začal zvát na Okoř nápadníky. Jenže Juliána o žádného z nich neměla zájem. Naopak, stále častěji opouštěla hrad a na koni mizela do okolních lesů. Rytíř tomu zpočátku nepřikládal žádný význam. Byl přesvědčený, že dívka je samotářská stejně jako on, anebo je jen náladová a marnivá jako většina dívek v jejím věku a chce dělat drahoty. Ale když uplynul rok a Juliána odmítla jak hezké, tak ošklivé mladíky z okolí, jak hodné, tak přísné muže z nedalekých usedlostí, a dokonce i bohaté a udatné rytíře ze vzdálených hradů a tvrzí, pán z Okoře pojal podezření a začal dívku potajmu sledovat. Trvalo poměrně dlouho, než našel, co hledal, protože Juliána se ve zdejších lesích vyznala a uměla jezdit na koni opravdu dobře. Většinou se mu ztratila dřív, než rytíř pochopil, kam vůbec směřuje. Ale jednoho dne se mu přece jen podařilo sledovat dívku až do nedalekého mlýna, a na vlastní oči viděl, jak jeho jediná dcera seskočila z koně a padla do náruče tamního mlynáře. Byl to urostlý mladý muž, vcelku pohledný a pracovitý, ale pán z Okoře si pro svoji dceru představoval ženicha mnohem urozenějšího. A tak ještě téhož večera Juliáně oznámil, že

musí vztah s mlynářem ukončit a vdát se za muže, kterého jí určí on. Ovšem Juliána byla nejen hezká, ale i tvrdohlavá. Řekla otci, že jiného než mlynáře si nevezme, i kdyby měla opustit rodný Okoř a vzdát se všech výsad, které jí náležely. Rytíř se rozzuřil a nechal dceru uvěznit – až do chvíle, kdy najde vhodného ženicha a uspořádá svatbu. Jenže Juliána byla jeho dcera se vším všudy, a tak se rozhodla osudu postavit. Za pomoci mlynáře se jí podařilo z hradní kobky uprchnout. Jenže ani jeden nevěděl, kam jít a co si počít. A tak se rozhodli, že první noc přečkají ve mlýně, než si rozmyslí, co a jak dál. Ráno je moudřejší večera. Jenže pán z Okoře byl rychlejší, za raního rozbřesku mlýn obklíčil a mlynáře na místě bez milosti zabil. A protože Juliána odepřela otci poslušnost a odmítla vrátit se na Okoř dobrovolně, usmrtil také vlastní dceru.

Říká se, že netrvalo dlouho a hradní pán začal svého činu litovat, opustil hrad a uchýlil se do poustevny, kde zpytoval svědomí až do smrti. Jiná verze praví, že se pán z Okoře znovu oženil a počal ještě jednu dceru, ale jakmile dívka dorostla věku na vdávání, začal se stárnoucím rytíři zjevovat duch nebohé Juliány, až z toho pán z Okoře nadobro zešílel. Dcera se vdala podle toho, jak jí napovídalo její srdce, a teprve potom duch nadobro zmizel.

KRAKOVEC

GPS 50° 1' 2.955" N, 13° 38' 21.602" E

„Mistr Jan Hus, jak doufám, věrný služebník Boží, vzkazuje svou prosbu všem věrným Čechům, kteří milují a milovati budou Pána Boha, aby jim dal Pán Bůh ve své milosti přebývati i skonati a přebývati na věky v radosti nebeské. Věrní a Bohu milí Páni, paní, bohatí a chudí! Prosím vás a napomínám, abyste Pána Boha poslouchali, jeho slovo velebili a rádi slyšeli a plnili. Prosím vás, abyste se drželi té pravdy Boží, kterouž jsem kázal a psal z Božího zákona a ze spisů svatých. Také prosím, abyste se milovali, dobrým násilím tlačiti nedali a pravdy každému přáli,“ napsal v závěti Mistr Jan Hus.

Gotický hrad Krakovec byl vystavěn koncem 14. století na ostrohu nad soutokem Šípského a Krakovského potoka. Ve své době patřil k nejhonosnějším českým hradům. Byl prakticky nedobytný, a tak v podstatě zůstával takový, jaký byl v době svého vzniku. Jediný nepřítel, který dokázal nahlodat jeho silné zdi a zvítězit v boji o věčnost, byl čas. Krakovec také posloužil jako poslední útočiště Jana Husa před odjezdem na koncil do Kostnice. Hus kázal po okolí, za zdejšími hradbami napsal také krátce před odjezdem svoji závěť, která byla zapečetěna a měla být otevřena až po jeho smrti – z čehož lze soudit, že s možností tragického konce Jan Hus již tehdy během pobytu na Krakovci víceméně počítal.

Hrad byl vybudován v letech 1381–1383 na místě staršího dvorce a stal se rodovým sídlem Jíry z Roztok, purkrabího z Křivokláta. Šlo o strohou, jednoduchou stavbu, jejíž asketický vzhled je patrný dodnes. Hrad měl především obytný charakter, ze severu byl chráněn menším předhradím, měl bránu s padacím mostem a silnou půlválcovou věž ve zdi, která oddělovala předhradí od samotného hradu s obytnými prostory. Vnější opevnění obsahovalo také parkán. Vnitřní obdélníkové hradní nádvoří bylo sevřeno ze tří stran budovami. Ty měly přízemí a první patro, spojené okružní pavlačí. V prvním patře byly reprezentativní místnosti, velký sál a hradní kaple. Sál s krbem a čtyřmi čtvercovými okny zaujímal skoro celé západní křídlo. Za zmínku stojí i rozsáhlé gotické sklepy.

Na konci 15. století začal objekt chátrat a na obnovu si musel počkat. Další ránu hrad zaznamenal po roce 1783, kdy do něj uhořel blesk a zapříčinil požár. Později se zřítíl i arkýř s presbytářem kaple a celé východní obytné křídlo hradu. A tak je nejsilnějším pozůstatkem pravděpodobně poselství Mistra Jana Husa, které vzniklo za zdejšími zdmi před šesti sty lety, ale aktuální je dodnes.

VALDEK

GPS 49° 46' 30.37" N, 13° 53' 36.23" E

Hrad byl založený v druhé polovině 13. století rodem Buziců. Jméno vzniklo pravděpodobně od častého používání jména Budislav, zkráceně pak Buzek či Buz. Tento staročeský vladýcký rod měl bohatou historii. Jedním z předků tohoto významného panského rodu byl také tzv. Jetřich z Buzic, přesněji Děťřich nebo Děťříšek, který padl v roce 1110 v bitvě proti Polákům u řeky Trotiny. Údajně to byl on, kdo přemohl divokou svini holýma rukama, poté jí uřízl hlavu a ozdobil si s ní svůj štít. Tak se dostala sviní – nebo také kančí hlava do jejich znaku. Není bez zajímavosti, že tuto historku zpracoval Václav Hájek z Libočan, ale přisoudil ji bájnému Bivojovi. Ovšem z tehdejší doby nejsou v Čechách erbovní figury doloženy, a tak nejstarší vyobrazení erbu kančí hlavy nalezneme na pečetě z roku 1269, která patřila Oldřichovi Zajícovi z Valdeka, pražskému purkrabímu a zakladateli hradu Valdek, který je pokládán za předka pánů z Valdeku a Zajíců z Hazmburka. Zajícové z Valdeka měli stejný erb jako Zajícové z Hazmburka – až na to, že pole pod kančí hlavou bylo stříbrné. Rod pánů z Valdeka sídlil na různých hradech v Podbrdsku a Povltaví. Podle jednotlivých sídel se psalo: z Drahlína, z Kostelce, z Lešan, z Litně apod. Další linie Buziců počíná Jaroslavem v roce 1193, z kterého vzešli Lvové z Rožmitálu, páni z Třemšína a páni z Březnice, kteří měli v erbu tři kančí hlavy. Z rodu Buziců se později vyčlenili nejen páni z Hazmburka a z Valdeka, ale také z Homberka, Rožmitálu a Šelmberka.

Výše uvedený Oldřich Zajíc z Valdeka založil gotický hrad přibližně okolo roku 1260 na vysokém ostrohu, přístupném od východu rozsáhlým předhradím, zpevněným valy. Do vnitřního hradu, odděleného příkopem, byl vstup umístěn na jižní straně parkánem a bránou. Půdorys vnitřního hradu měl tvar obdélníku, který se směrem na východ rozšiřoval. Při vstupní bráně v jižní hradební zdi byla vybudovaná mohutná válcová věž s malým portálem v prvním podlaží. Kdysi na západním konci ostrohu stával palác s pavlačí na nádvořní straně, ale mnoho se z něj nedochovalo. Do severního nároží byl později postavený druhý palác, který měl renesanční okna obrácená do příkopu.

Valdek byl v rukou rodu Buziců do roku 1344, kdy členové rodu zchudli. Na Valdeku se majitelé začali často střídat, ale většinou šlo o rody méně

Tajemství zřícenin v Čechách a na Moravě

majetné. Důkazy jisté strohosti lze vysledovat ještě dnes. Na samém počátku 15. století byl hrad připojený k panstvím královské komory a byl dáván v léno. Počátkem 16. století hrad získal Kunata Pešík z Komárova. A byl to právě rod Pešíků, který k starému gotickému paláci nechal přistavět nový palác v renesančním slohu; později také vybudovali ve vsi Podluhy tvrz a z hradu se odstěhovali. Od roku 1623 se tedy Valdek uvádí jako pustý. Není se čemu divit, o temné minulosti vypovídá i řada dochovaných pověstí.

Výskyt bílé paní z Valdeka zachytil také významný mytolog a sběratel pověstí Josef Virgil Grohmann. Pověst vypráví o zjevení, které se zničehonic objevuje na cestách k okolí hradu a žádá osamocené muže o vysvobození ze zakletí. Podobné kořeny má i pověst převyprávěná Helenou Lisickou o dívce z rodu Pešíků, která byla divoká, neposlušná a vzpurná. Rady svých bratrů a prosby otce brala na lehkou váhu, toulala se po okolních lesích, až se dočkala záhuby z rukou dvou mnichů z nedalekého kláštera, kteří dívku roztrhli vejplů. Od těch dob prý na hradě straší přízrak lité panny. K tomuto hradu se pojí také pověst o původu nedalekého kláštera U Svaté Dobrotivé; jednoho dne se uprostřed hlubokých lesů zjevila panu Oldřichovi Zající z Valdeka čarokrásná dívka, která nebyla nikdo jiný než Panna Marie, bohorodička

TAJEMSTVÍ ZŘÍCENIN V ČECHÁCH A NA MORAVĚ

Magdalena Wagnerová

Fotografie Pavel Jeřábek

Ilustrace Pavla Šimečková

Redakce Jiřina Findusová

Odborná redakce Šimon Kříž

Grafická úprava Lucie Němcová

Obálka Matěj Barták

Sazba Pavel Jeřábek

Vydalo Nakladatelství PLOT, Bělohorská 2, 169 00 Praha 6,

www.plotknihy.cz, jako svou 184. publikaci

Tisk EUROPRINT, a.s.

Vydání první

Praha 2011

ISBN 978-80-7428-076-4